

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І КРЕДИТУ**

**«Бюджет і його роль в економічному та соціальному розвитку
території»**

**Кваліфікаційна робота
Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)**

Виконав: студент IV курсу, групи 472-2
очної форми навчання спеціальності
072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
Трендовський Віталій Йосипович

Керівник: к.е.н., асистент кафедри фінансів
і кредиту Легкоступ Ігор Іванович

**Чернівці
2023**

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ БЮДЖЕТУ ТА ЙОГО РОЛІ В РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЇ	6
1.1 Бюджет території і його функції.....	6
1.2 Основні складові бюджету території і їх роль в економічному та соціальному розвитку.....	9
1.3 Фактори, що впливають на формування бюджету території.....	14
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ БЮДЖЕТУ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ ЗА 2020-2022 РОКИ.....	20
2.1 Доходи бюджету Чернівецької області та їх основні джерела.....	20
2.2 Видатки бюджету Чернівецької області та їх роль у фінансуванні базових потреб її мешканців.....	25
РОЗДІЛ 3. ЗНАЧЕННЯ БЮДЖЕТУ ТЕРИТОРІЇ ДЛЯ ЇЇ ПЕРСПЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ.....	31
3.1 Роль бюджету території для місцевої інвестиційної політики та розвитку малого бізнесу та туризму.....	31
3.2 Проблеми та перспективи використання бюджетних коштів для соціально-економічного розвитку території	38
ВИСНОВКИ.....	42
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	45

ВСТУП

Бюджет є ключовим інструментом управління економічним та соціальним розвитком території (громади). Він є документом, який визначає доходи та видатки місцевої влади на певний період часу. У свою чергу, реалізація цих доходів та видатків впливає на рівень життя мешканців та загальний розвиток території. У цьому контексті важливо розглянути роль бюджету як інструменту планування та управління ресурсами території для досягнення економічних та соціальних цілей. В даній роботі ми розглянемо важливість бюджету для економічного та соціального розвитку території, а також його основні функції та складові елементи.

Значення бюджету для території полягає в тому, що він є основним інструментом фінансової політики, який визначає спосіб використання ресурсів місцевої влади. Бюджет може сприяти розвитку території, покращенню життя мешканців, забезпеченню відповідних інфраструктурних проектів, а також розвитку підприємництва та інноваційних технологій. Однак, неправильно розроблений бюджет може спричинити значні економічні труднощі для місцевої влади та її мешканців.

Оскільки бюджет є ключовим інструментом управління економічним та соціальним розвитком території, важливо розуміти його складові елементи та функції. До складових елементів бюджету можна віднести доходи та видатки. До функцій бюджету відносять планування доходів та видатків, координацію фінансових ресурсів, контроль за використанням коштів, а також відповідальність за формування економічного та соціального розвитку території.

У підсумку, бюджет є важливим інструментом для розвитку території та забезпечення відповідних інфраструктурних проектів та послуг для мешканців. Для досягнення ефективного використання бюджетних ресурсів та забезпечення сталих економічних та соціальних результатів, місцева влада повинна розробляти та виконувати збалансований бюджетний план, враховуючи потреби території та мешканців

Мета роботи – спрямована на поглиблення змісту ролі бюджету в економічному та соціальному розвитку території, зокрема, Чернівецької області та обґрунтування напрямків її посилення.

Завдання бакалаврського дослідження включають:

1. Дослідити особливості бюджету Чернівецької області, включаючи процес формування та виконання бюджету і з'ясувати його вплив на розвиток території.

2. Проаналізувати структуру доходів та видатків бюджету Чернівецької області та оцінити їх роль у забезпеченні економічного та соціального розвитку області.

3. Вивчити ефективність використання бюджетних ресурсів Чернівецької області для підтримки соціальної сфери, таких як освіта, охорона здоров'я, культура, соціальна допомога тощо, та оцінити їх вплив на соціальний розвиток території.

4. Дослідити вплив бюджету Чернівецької області на розвиток підприємництва та інвестиційну активність, включаючи підтримку малого та середнього бізнесу, розвиток інфраструктури, стимулювання інновацій тощо.

5. Проаналізувати можливості залучення альтернативних джерел фінансування для реалізації проектів розвитку Чернівецької області та застосування їх ролі в стимулюванні економічного зростання та соціального прогресу.

Об'єкт дослідження - бюджет Чернівецької області.

Предмет дослідження: економічний зміст та роль бюджету Чернівецької області в економічному та соціальному розвитку території.

Теоретичні та інформаційні джерела:

- Бюджетний кодекс України
- Закони, регламентуючі бюджетну систему та процеси формування та виконання бюджету Чернівецької області
- Рішення та постанови місцевих органів влади щодо бюджетної політики та розвитку території

- Дані органів статистики про доходи та видатки бюджету Чернівецької області, економічний розвиток та соціальні показники
- Звіти та аналітичні матеріали органів влади щодо бюджетних програм та проектів на території області
- На веб-сайті місцевих органів влади, де можна знайти інформацію про бюджетну політику та розвиток Чернівецької області
- Економічні та фінансові портали з актуальними новинами та аналітичними статтями щодо бюджетних питань та розвитку регіонів

Методи дослідження: Аналіз та синтез, логічний, історичний, графічний.

Збір та аналіз статистичних даних про доходи та видатки бюджету Чернівецької області, економічні та соціальні показники. Цей метод дозволяє оцінити обсяги фінансових ресурсів, їх розподіл, а також вплив бюджетних інвестицій на розвиток регіону.

Обсяг основної частини роботи - 44 сторінки, у т.ч. 8 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ БЮДЖЕТУ ТА ЙОГО РОЛІ В РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЇ

1.1. Бюджет території і його функції

Бюджет - це фінансовий план, який визначає доходи та витрати організації або установи на певний період часу.

Доходи бюджету включають грошові суми, що надходять до міського казначейства від різних джерел, таких як податки, платежі, державні трансферти тощо.

Видатки бюджету - це грошові кошти, що витрачаються на фінансування різних програм, проектів та послуг, що надаються містом для своїх мешканців [12].

Бюджет території (громади) - це план доходів і витрат, створений місцевими органами влади для управління фінансовими ресурсами території (громади) [4].

Бюджет території є важливим інструментом для забезпечення фінансової стійкості території (громади) та задоволення потреб мешканців. Він допомагає забезпечувати раціональне використання фінансових ресурсів, контролювати витрати і підтримувати розвиток інфраструктури території [4].

Для того, щоб бюджет території був ефективним та забезпечував максимальний ефект для території та її мешканців, важливо забезпечити його прозорість та відкритість. Це означає, що місцева влада повинна вести якісний та доступний для громадськості облік фінансів та пояснювати, як вони витрачаються, цю інформацію можна знайти на офіційному сайті міста Чернівці.

Також важливо забезпечити участь громадськості у формуванні бюджету території. Це може здійснюватися через проведення громадських слухань та консультацій з мешканцями території, щоб враховувати їх потреби та пріоритети при плануванні витрат, розробити стратегію залучення додаткових фінансових

ресурсів для території, зокрема, шляхом залучення інвестицій, грантів та інших джерел фінансування. Це дозволить забезпечити додаткові можливості для розвитку території та зростання її потенціалу.

Отже, бюджет території (громади) є важливим інструментом фінансової політики, який забезпечує ефективний та стабільний розвиток території та її мешканців. Для його успішної реалізації необхідно забезпечити його прозорість та відкритість, участь громадськості та розробку стратегії залучення додаткових ресурсів.

Функції бюджету території дуже важливі, оскільки він впливає на розвиток соціально-економічного середовища та допомагає забезпечувати рівень життя мешканців території [2].

Основними функціями бюджету території є [19]:

1. Розподіл фінансових ресурсів: бюджет території визначає розподіл фінансових ресурсів між різними сферами, які потребують фінансування, наприклад, соціальні, економічні, культурні та інші.

2. Забезпечення фінансування: забезпечує фінансування для реалізації проектів та програм розвитку території, а також забезпечує фінансування для утримання соціальних інфраструктурних об'єктів, таких як школи, лікарні, дитячі садки тощо [11].

3. Регулювання економічних процесів: впливає на економічні процеси, забезпечуючи фінансування для реалізації проектів, які можуть стимулювати економічний розвиток території, наприклад, будівництво інфраструктури для малого та середнього бізнесу.

4. Контроль за витратами: дозволяє контролювати витрати на різні сфери та проекти [13].

Окрім ролі бюджету в економічному та соціальному розвитку території (громади), є ще кілька цікавих аспектів пов'язаних з бюджетним процесом, а саме [4]:

- Бюджетний цикл: бюджетний цикл складається з кількох етапів, починаючи зі складання проекту бюджету території та закінчуючи звітом про

виконання бюджету. У кожному етапі бюджетного циклу діє ряд правил та процедур, які регулюють бюджетний процес.

- Дефіцит та борг: якщо видатки території перевищують її доходи, то утворюється дефіцит, який потрібно покрити за рахунок залучення кредитів або інших джерел фінансування. Постійний дефіцит може призвести до накопичення боргу, що збільшує фінансове навантаження на територію та обмежує її можливості розвитку.

- Аудит бюджету: аудит бюджету є процесом оцінки ефективності та економічної доцільності використання бюджетних коштів. Аудитори перевіряють, чи були виконані бюджетні програми та проекти відповідно до запланованого розкладу та з максимальною ефективністю.

- Бюджетна транспарентність: це ступінь доступності та зрозумілості інформації про бюджетний процес території для громадськості. Чим більше інформації є доступною, тим більші можливості у громадськості брати участь у формуванні та контролі за витратами бюджетних коштів.

- Публічні фінанси: це галузь економіки, що вивчає доходи та видатки держави, місцевих органів влади та громадських організацій. Вона зосереджується на аналізі ефективності та раціональності використання бюджетних коштів, а також на виявленні та усуненні можливих фінансових проблем у діяльності територій.

- Бюджетний дефіцит та інфляція: дефіцит бюджету може спричинити інфляцію, оскільки збільшення видатків держави може призвести до підвищення загального рівня цін у країні. Це може стати на заваді економічному розвитку території, якщо не будуть прийняті заходи для зниження дефіциту бюджету та контролю за інфляцією.

- Бюджетна планування: є процесом визначення пріоритетів у витратах бюджетних коштів на певний період. Воно дозволяє території ефективно розподіляти ресурси та виконувати стратегічні цілі, спрямовані на розвиток економіки та соціальну сферу [8].

- Бюджетні інвестиції: є інструментом реалізації інвестиційної політики території. Вони можуть бути спрямовані на розвиток території, збільшення її конкурентоспроможності, покращення інфраструктури та інші проекти, що сприяють соціально-економічному розвитку.

Надалі, ще одним важливим аспектом є бюджетний контроль. Він є необхідною складовою системи фінансового управління території. Бюджетний контроль передбачає здійснення нагляду за використанням бюджетних коштів, оцінку їх ефективності та результативності. В рамках бюджетного контролю здійснюється аналіз фінансових результатів території та приймаються заходи для підвищення їх якості [7].

До цього також можна додати, що бюджет території повинен бути узгодженим із загальнодержавним бюджетом. Узгодження бюджетів є важливим етапом фінансового управління території та допомагає забезпечити баланс між доходами та видатками.

Крім того, бюджет території може впливати на рівень соціальної напруженості в громаді. Наприклад, недостатні видатки на освіту та медицину можуть призвести до зниження якості життя та здоров'я населення. Тому важливо забезпечити адекватне фінансування цих сфер.

Нарешті, бюджет території може відігравати важливу роль у залученні інвестицій та розвитку бізнесу. Якщо на території працює стабільна бюджетна система, що забезпечує ефективне використання бюджетних коштів, то це може стати привабливою умовою для інвесторів та підприємств, що сприятиме розвитку економіки території [25].

1.2. Основні складові бюджету території і їх роль в економічному та соціальному розвитку

Основні складові бюджету території можна поділити на дві групи: дохідні та видаткові [28].

Доходи бюджету громади можуть бути отримані з різних джерел, а саме:

1. Податки та збори (наприклад, податок на майно, земельний податок, податок на транспортні засоби тощо).

2. Дотації та субвенції від держави або інших бюджетних установ.

3. Прибутки від власної діяльності державних підприємств (наприклад, комунальних підприємств, що надають послуги з водопостачання, водовідведення, тепlopостачання тощо).

4. Інші доходи (наприклад, штрафи, доходи від продажу майна тощо).

Витрати бюджету громади включають різні складові, наприклад:

1. Посадові оклади та винагороди працівників органів місцевого самоврядування.

2. Фінансування державних послуг (наприклад, утримання доріг, парків, лікарень тощо).

3. Фінансування освіти та науки (наприклад, будівництво та утримання шкіл, підтримка наукових досліджень).

4. Фінансування культури та спорту (наприклад, утримання музеїв, бібліотек, спортивних клубів тощо).

5. Соціальний захист (наприклад, пенсії, допомога малозабезпеченим сім'ям, медичне обслуговування тощо).

Окрім цих складових, у бюджеті громади можуть визначатися й інші видатки, залежно від конкретних потреб та пріоритетів території та її мешканців до прикладу в Чернівцях:[19].

- Розвиток інфраструктури: це може включати будівництво нових доріг, мостів, вулиць або реконструкцію існуючих об'єктів інфраструктури, наприклад, парків, скверів, скверів.

- Розвиток туризму: це може включати фінансування будівництва туристичної інфраструктури, такої як готелі, ресторани, туристичні маршрути, музеї тощо.

- Розвиток підприємництва та інновацій: це може включати програми фінансування для підтримки малих і середніх підприємств, створення інноваційних центрів або підтримку дослідницьких проектів.

- Розвиток кібербезпеки: це може включати створення центрів кібербезпеки, надання послуг із захисту інформації, розробку технологій та програмного забезпечення кібербезпеки.
- Розвиток екології: це може включати будівництво спеціалізованих установ зі збору та переробки відходів, фінансування програм розвитку та впровадження екологічних технологій, охорону територій природно-заповідного фонду.
- Створення умов для розвитку молодіжних ініціатив: це може включати фінансування програм підтримки молодіжних ініціатив, відкриття молодіжних центрів, створення спортивних та культурних закладів для молодіжної аудиторії тощо.

Бюджет громади Чернівецької області виконує важливу роль у її економічному та соціальному розвитку. Деякі з головних ролей бюджету громади включають:

- ✓ Забезпечення фінансування соціальних програм та послуг: бюджет громади може бути використаний для фінансування соціальних програм та послуг, таких як освіта, охорона здоров'я, соціальний захист, культура, спорт тощо. Це забезпечує мешканцям громади доступ до важливих соціальних послуг та підтримує їх економічний та соціальний розвиток.
- ✓ Розвиток інфраструктури: бюджет громади може бути використаний для фінансування будівництва та ремонту інфраструктури, такої як дороги, мости, водопроводу, каналізації, енергетики та ін. Це може підвищити розвиток бізнесу та підвищення економічного потенціалу громади.
- ✓ Створення робочих місць: бюджет громади може бути використаний для створення робочих місць за підтримки малих та середніх підприємств, надання допомоги у відкритих нових підприємствах та залучення інвестицій. Це забезпечує зростання зайнятості та підвищення доходів мешканців громади.
- ✓ Розвиток туризму: бюджет громади може бути використаний для фінансування проектів з розвитку туризму, наприклад, реконструкції туристичних місць, відкриття нових туристичних маршрутів та підтримки

місцевих підприємств, які працюють у сфері туризму. Це може сприяти розвитку економіки та збільшенню прибутку громади.

✓ Залучення додаткових ресурсів: бюджет громади може бути використаний для залучення додаткових ресурсів шляхом отримання грантів, позик або інших видів фінансування. Це може допомогти реалізувати проекти, які не були б з можливістю використання лише власних фінансових ресурсів.

✓ Підтримка місцевих ініціатив: бюджет громади може бути використаний для підтримки місцевих ініціатив та проектів, які сприяють розвитку громадської активності та підвищенню рівня життя мешканців громади. Це може зміцнити співпрацю між мешканцями та владою, а також покращити імідж громади.

✓ В цілому бюджет громади є інструментом для забезпечення економічного та соціального розвитку території та її мешканців. Він може бути використаний для реалізації важливих проектів та програм, що забезпечують підвищення якості життя та зростання економічного потенціалу громади.

Бюджет Чернівецької області - це важливий інструмент для забезпечення розвитку території та підвищення якості життя мешканців.

До загального фонду надійшло 10 млрд. 410,2 млн грн, що становить 102,8% та на 124,4 млн грн більше плану, затвердженого місцевими радами з урахуванням змін та на 964,2 млн грн більше 2020 року. [14,31].

Забезпечено виконання планових показників в цілому по обласному бюджету, районних бюджетах Дністровського та Чернівецького районів і територіальних громадах області (крім Сокирянської і Новодністровської міських, Кострижівської і Путильської селищних, Терблеченської і Топорівської сільських).

Виконання більше 105 % плану.

Впродовж 2021 року місцеві бюджети області за даними Міністерства фінансів України займали лідируючі позиції щодо приросту надходжень порівняно з середніми показниками по Україні. В цілому за рік надходження

зросли порівняно з 2020 роком на 19%, по обласному та 24 бюджетах територіальних громад цей показник вищий середньообласного [16].

Порівняно з 2020 роком загальний обсяг доходів бюджету Чернівецької області році зменшився, а загальний обсяг видатків залишився на рівні 2020 року. Зменшення доходів пов'язане з негативним впливом економічної та фінансової ситуації викликана пандемією COVID-19. Міськрада могла б скоротити видатки для збалансування бюджету у 2021 році [16].

Основні напрямки використання бюджетних коштів Чернівецької області на 2021 рік включають:[16].

Соціальні програми: Частка бюджетних коштів може бути спрямована на підтримку соціальних програм, таких як соціальна допомога, підтримка вразливих груп населення, розвиток систем охорони здоров'я, освіти та соціального забезпечення.

Інфраструктура: Бюджетні кошти можуть бути виділені на розвиток та покращення міської інфраструктури, включаючи будівництво та ремонт доріг, благоустрій парків та скверів, розвиток комунальних служб, водопостачання та водовідведення

Освіта: Частка бюджету може бути призначена для розвитку освітньої системи області, зокрема на підтримку шкіл, дитячих садків, закладів вищої освіти, культурно-освітніх центрів, бібліотек та інших навчальних закладів.

Культура та спорт:

Розвиток інфраструктури: майже 23% бюджету виділено на відновлення доріг, будівництво нових об'єктів інфраструктури (в тому числі парків, скверів, стадіонів тощо).

Розвиток культури: близько 6% бюджету виділено на підтримку культурних заходів, спортивних змагань та інших подій, що сприяють розвитку культурного життя міста.

В цілому, бюджет Чернівецької області спрямований на розвиток різних сфер життя та підвищення якості життя мешканців. Важливо, щоб бюджетні кошти використовувалися ефективно та з максимальною користю для громади.

Це передбачає не тільки правильний розподіл бюджетних коштів на різні напрямки, але й контроль за їх використанням та оцінку результатів.

Для забезпечення прозорості та відкритості використання бюджетних коштів, у Чернівцях створено відкритий бюджет. Це онлайн-інструмент, який дозволяє мешканцям міста знати, які проекти фінансуються з бюджету та кількість на них виділених коштів. Крім того, відкритий бюджет дозволяє мешканцям брати участь у процесі планування бюджету та визначення пріоритетів для розвитку міста [21].

Також важливо забезпечити залучення додаткових ресурсів для реалізації проектів та ініціатив громади. Наприклад, у Чернівцях діє програма співфінансування проектів громади, за якою міська рада може виділити кошти на проекти, які фінансуються також іншими джерелами (наприклад, грантами від міжнародних організацій).

Отже, бюджет території має велике значення для економічного та соціального розвитку міста, області та його мешканців. Важливо, щоб бюджетні кошти використовувалися ефективно та з максимальною користю для громади, забезпечувалися прозорість та відкритість використання коштів, а також залучалися додаткові ресурси для реалізації проектів та ініціатив громади.

1.3 Фактори, що впливають на формування бюджету громади Чернівецької області

Формування бюджету громади залежить від багатьох факторів, зокрема:[19].

- Економічна ситуація в громаді та країні в цілому. Наприклад, залежно від стану економіки, кількості підприємств та рівня безробіття можуть змінюватися доходи місцевих бюджетів, що може вплинути на обсяги видатків та пріоритетність їх розподілу.

- Законодавство та регулювання. Законодавчі акти визначають правові межі формування та використання місцевих бюджетів. Наприклад, законодавство

може обмежити можливості громадських організацій та бізнесу отримувати фінансову підтримку з бюджету.

- Рівень оподаткування. Залежно від рівня податків, які сплачують підприємства та населення, доходи місцевих бюджетів можуть змінюватися. Рівень оподаткування може встановлюватись на рівні місцевої влади, але він також залежить від національної податкової політики [22].

- Потреби та пріоритети громади. Бюджет громади має відображати потреби та пріоритети громади з урахуванням потреб населення у житлі, охороні здоров'я, освіті, культурі та інших сферах. Потреби та пріоритети можуть змінюватися в залежності від зміни демографічної та соціально-економічної ситуації в громаді.

- Фінансові ресурси. Розмір місцевого бюджету залежить від наявності фінансових ресурсів, таких як позики, субвенції та субсидії від держави та міжнародних організацій. Залежно від обсягу фінансових ресурсів місцева влада може розподіляти їх між різними програмами та проектами, які відповідають потребам громади.

- Фінансовий менеджмент. Ефективне фінансове управління є ключовим фактором формування бюджету громади. Відповідальна та прозора фінансова політика може сприяти збільшенню доходів та ефективному використанню видатків, що сприяє розвитку громади та покращенню якості життя населення [24].

- Залучення громадськості. Важливим фактором забезпечення прозорості та демократичності процесу є участь громадськості у формуванні бюджету. Діалог із громадою може допомогти визначити потреби та пріоритети, які необхідно враховувати при формуванні бюджету.

Фактори, які впливають на формування бюджету громади міста Чернівці можуть бути наступними:

1. Рівень доходів та видатків мешканців міста шукає споживчі потреби та вимоги до послуг та програм, які надає місцева влада. Ці фактори впливають на збір податків та інші доходи бюджету міста.

2. Рівень розвитку господарської діяльності та промисловості має вплив на формування доходів від підприємств та оподаткування їх доходів. Чим більший рівень розвитку господарської діяльності та промисловості, тим більші можуть бути доходи бюджету [25].

Місто Чернівці є центром промислового виробництва в Західній Україні. Тут розвинені різні галузі виробництва, включаючи машинобудування, промисловість легкості, харчову та переробну промисловість.

Найбільш значущими підприємствами міста Чернівці, які мають вплив на розвиток господарської діяльності та промисловості, є:

- ПрАТ "Чернівецький олійно-жировий комбінат";
- ПрАТ "Чернівецький електромеханічний завод";
- ПрАТ "Чернівецький м'ясокомбінат";
- ТзОВ "Чернівецьке меблеве виробниче об'єднання";
- ТзОВ "СП Княжий двір-Буковина";
- ТзОВ «Виробнича компанія «Метал-Маркет»;
- ТзОВ "Фабрика стильного текстилю".

Крім того, в місті також працюють представництва відомих національних та міжнародних компаній, таких як «Нова Пошта», «Епіцентр К», «Ашан» та інші, що підтримують розвиток торгівлі та сфери послуг міста.

Усі ці підприємства та компанії мають значний вплив на розвиток економіки міста та створення нових робочих місць.

3. Кількість населення та їх демографічні характеристики (вік, стать, соціальний статус тощо) можуть впливати на розмір та склад видатків бюджету. Наприклад, збільшення кількості населення може призвести до збільшення видатків на житлово-комунальні послуги та соціальні програми.

4. Рівень інфляції та ставки податків впливають на збір податків та інших доходів бюджету. Змінення ставок податків може підвищити стимули для розвитку бізнесу та збільшення доходів бюджету [23].

Щодо рівня інфляції, за даними Державної служби статистики України, у квітні 2023 року річна інфляція в Україні склала 10,1%.

5. Місцеві та державні програми та проекти можуть визначити обсяг видатків та джерел фінансування. Наприклад, реалізація інфраструктурних проектів може вимагати збільшення видатків з місцевого бюджету.

6. Рівень місцевого самоврядування та ефективність управління бюджетними коштами можуть впливати на збір податків та ефективність використання коштів з місцевого бюджету.

7. Фактори зовнішнього середовища, такі як економічні кризи, природні катаклізми, зміни політики держави тощо, можуть впливати на бюджет міста, змінюючи рівень доходів та видатків.

Підприємства, що найбільше сприяють формуванню бюджету міста Чернівці [16].

Чернівецький молочний комбінат - виробник молочної продукції.

ТзОВ "Чернівцігаз" - газова компанія, яка займається реалізацією газу населенню та підприємству.

Чернівецький цукровий комбінат - виробник цукру та цукрових кондитерських виробів.

ПрАТ "Чернівціобленерго" - енергетична компанія, що займається постачанням електроенергії.

Чернівецький автомобільний завод - виробник автобусів та спецтехніки.

Також, можна зазначити, що конфлікт між Україною та Росією має значний вплив на формування бюджету в цілому по всій території.

Збільшуються витрати на національну безпеку: У зв'язку з війною в Україні держава вимагає збільшити свої витрати на національну безпеку, включаючи збільшення видатків на армію, правоохоронні органи та інші структури, які забезпечують безпеку держави. Це може вплинути на видатки Чернівецької області, які мають брати участь у таких заходах.

Зниження економічного зростання: Війна в Україні має великий вплив на економіку держави, зокрема на зниження рівня інвестицій та зростання ризику

втрати бізнесу. Це може призвести до зменшення прибуткової частини бюджету Чернівецької області та зменшення можливості реалізації певних проектів.

Надходження фінансової допомоги від держави: Війна в Україні може призвести до того, що держава відшкодує додаткові витрати на забезпечення національної безпеки, зокрема на військовий склад. Це може створити можливість для Чернівецької області отримати додаткову фінансову допомогу з боку держави.

Залежність від експорту: Війна в Україні може мати вплив на експорт товарів та послуг з Чернівецької області, яка може бути залежна від імпорту й експорту зі східної України. Зменшення обсягів експорту може призвести до зниження доходів підприємств та робочих місць в області.

Можна стверджувати, що війна в Україні має складний вплив на формування бюджету Чернівецької області, зокрема через збільшення видатків на національну безпеку, зниження економічного зростання, можливості отримання додаткової фінансової допомоги від держави, переселення населення та залежність від експорту.

Але є виняток, під час конфлікту на сході України багато людей були змушені покинути свої домівки та переселитися в інші регіони України, зокрема в Чернівецьку область. Згідно з офіційними даними, станом на 2022 рік, у Чернівецькій області проживає понад 18 тисяч переселенців зі сходу України. Це призвело до збільшення соціальних витрат обласного бюджету на забезпечення потреб цих людей.

З іншого боку, перехід бізнесу із східної України в західну, зокрема в Чернівецьку область, є одним із проявів економічного зростання регіону. Багато підприємців, особливо зі сфери торгівлі та послуг, переїжджають у більш процвітаючі та стабільніші регіони України. Це може призвести до збільшення податкових надходжень у бюджет Чернівецької області та сприяти розвитку місцевої економіки.

Отже, переселення населення та перехід бізнесу зі сходу України в західний регіон, включаючи Чернівецьку область, має певний вплив на формування бюджету та економічний розвиток регіону в цілому.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ БЮДЖЕТУ ГРОМАДИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ ЗА 2020-2022 РОКИ

2.1 Доходи бюджету громад Чернівецької області та їх основні джерела

Доходи бюджету громади Чернівців формуються з різних джерел, таких як податки, збори, державні трансферти, власні підприємства та послуги, а також інші джерела доходів. Розумним та ефективним використанням цих доходів є місцями для забезпечення розвитку міста, виконання соціальних програм, покращення інфраструктури та забезпечення потреб громади. Постійне спостереження та аналіз доходів забезпечує стабільність та стійкість бюджету, а також ефективне планування фінансових ресурсів для майбутнього розвитку Чернівців.

Які бувають види надходжень до місцевого бюджету міста Чернівці:[25].

1. Податки: Це дані на нерухомість, дані на землю, дані на транспортні засоби та інші дані, які встановлені місцевими органами влади.
2. Платежі за комунальні послуги: Місто Чернівці отримує кошти від громадян за надання комунальних послуг, таких як водопостачання, водовідведення, електроенергія, опалення, сміттєве управління та інші комунальні послуги.
3. Дотації від державного бюджету: Місцевий бюджет міста Чернівці отримує дотацію від державного бюджету України. Ці кошти можуть бути призначені для різних цілей, включаючи розвиток інфраструктури, освіти, охорони здоров'я, культури та інших сфер.
4. Прибуток від муніципального майна: Муніципалітет Чернівців може отримувати дохід від оренди та продажу муніципального майна, такого як земля, будинок або інші активи.
5. Платежі за надання дозволів та ліцензій: Місто може отримувати вартість від платежів за надання дозволів на діяльність, ліцензій та іншої

різновидів дозвільної документації, яка потрібна для підприємницької діяльності, будівництва, реклами тощо.

6. Штрафи та пені: Місцевий бюджет може оплачувати витрати від сплачених штрафів за порушення правил і законів, таких як штрафи за порушення правил дорожнього руху, будівельних норм та інших адміністративних правопорушень.

Надходження до місцевих бюджетів області протягом 2020-2022 років

Розглянемо динаміку та структуру доходів Зведеного бюджету Чернівецької області за три останні роки

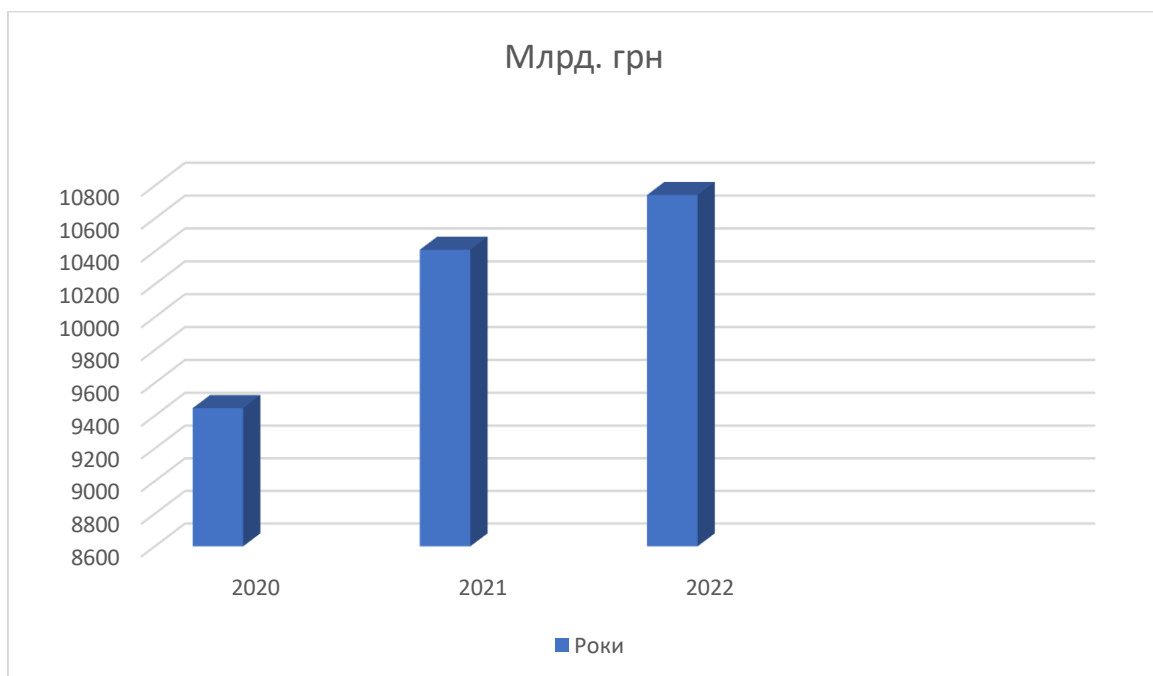

Рис 2.1 Динаміка доходів зведеного бюджету Чернівецької області за 2020-2022 роки [31]

Можна спостерігати, як з рис. 2.1, доходи до місцевого бюджету Чернівецької області за 2020 рік склали 9446 млрд. грн, за 2021 10410,2 млрд. грн. за 2022 10743 млрд. грн. Порівняно із 2020 роком доходи зросли на 10,2% у 2021 році, а у 2022 році зросли ще на 3,2%, тобто за три роки сукупно на 13,4%

Далі розглянемо структуру доходів місцевого бюджету Чернівецької області за три останні роки - рис. 2.2 - 2.4

Рис. 2.2. Структура доходів зведеного бюджету Чернівецької області за 2020 рік, % [31]

Рис. 2.3. Структура доходів зведеного бюджету Чернівецької області за 2021 рік, % [31]

За аналізом структури доходів, можна спостерігати, що з кожним роком у кожній частці відсоток надходжень до місцевого бюджету Чернівецької області збільшувався, але є винятком 2022 рік, порівняно із попередніми, коли податкові надходження збільшились на 15%, а офіційні трансферти зменшились на 17%

це є позитивним наслідком, адже при зменшенні офіційних трансфертів, це може допомогти місцевому бюджету зменшити свою залежність від центрального уряду або інших джерел. Це дає більшу фінансову самостійність і можливість самостійно приймати рішення про розподіл коштів відповідно до потреб і пріоритетів місцевої громади.

Рис. 2.4. Структура доходів зведеного бюджету Чернівецької області за 2022 рік, % [31]

Але у той же час, воєнний конфлікт, який відбувається з лютого 2022 року міг призвести до зменшення офіційних трансфертів, які надходять від центрального уряду до місцевого бюджету, тому що уряд зобов'язаний перерозподілити бюджетні ресурси для фінансування воєнних потреб або надання допомоги постраждалим регіонам. Зменшення офіційних трансфертів може поставити місцевий бюджет Чернівецької області у скрутне фінансове положення та обмежити його можливості фінансування різних програм та послуг.

Щодо збільшення податкових надходжень у деяких випадках війна призвела до збільшення податкових надходжень у місцевий бюджет. Під час

воєнних дій, починає зростати економічна активність у оборонній промисловості та пов'язаних галузях. Це призводить до збільшення доходів підприємств та збільшення податкових внесків до бюджету. Також можуть бути введені нові податки або підвищені ставки податків для фінансування воєнних зусиль.

На рис. 2.5. зображена динаміка доходів та видатків Зведеного бюджету Чернівецької області за три останні роки.

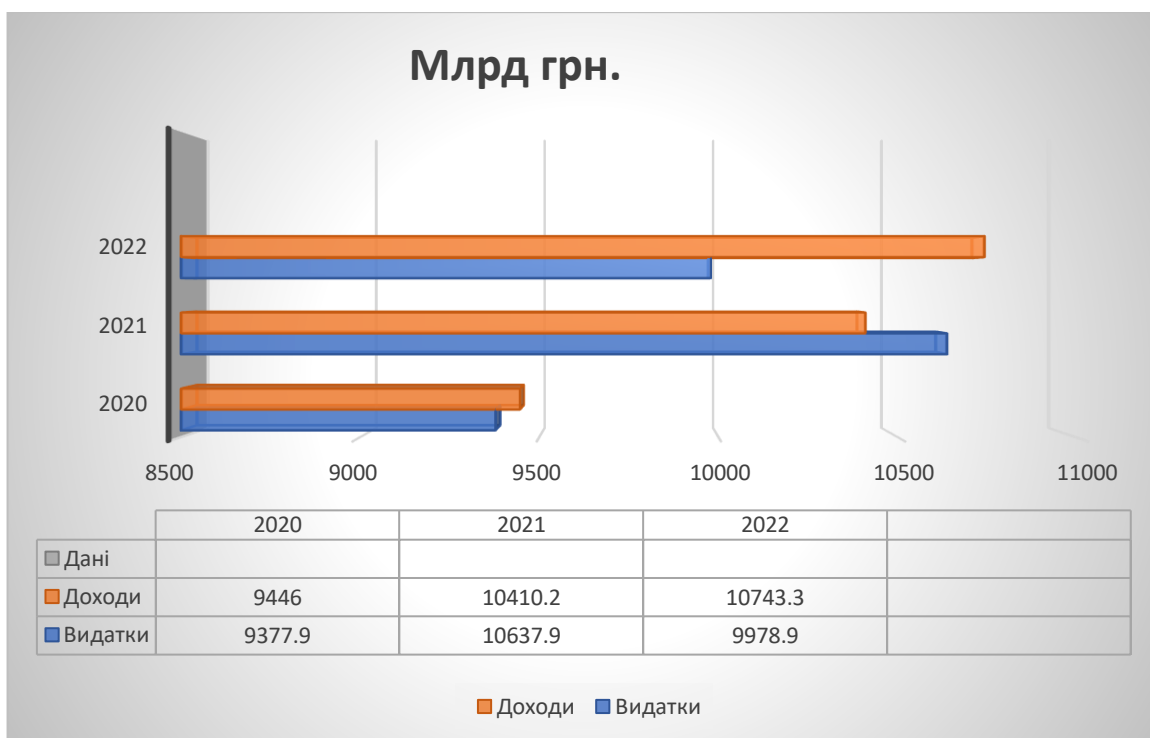

Рис. 2.5. Динаміка доходів та видатків Зведеного бюджету Чернівецької області за 2020 – 2022 роки [31]

Отримані результати показують, що доходи Чернівецької області збільшилися на 10,12% у 2021 році порівняно з 2020 роком. Одночасно видатки зросли на 13,46%. Це означає, що видатки перевищили доходи у 2021 році, що може мати вплив на бюджет області.

У 2022 році доходи зросли на 3,18%, але видатки зменшилися на 6,64% порівняно з попереднім роком. Це свідчить про покращення фінансової ситуації, оскільки доходи зросли, а видатки зменшилися.

Вплив цих результатів на місцевий бюджет Чернівецької області відбувається в тому, що збільшення доходів може дати більше фінансових

ресурсів для фінансування різних проектів, розвитку інфраструктури, соціальних програм і послуг для мешканців. Однак, необхідно важливо керувати видатками, оскільки їх зростання може призвести до відсутності бюджетного балансу і дефіциту.

В цілому, позитивна динаміка доходів і видатків може забезпечити більше можливостей для розвитку та покращення життя мешканців Чернівецької області, але потребує ретельного фінансового планування та керування бюджетними ресурсами.

2.2 Видатки бюджету громади Чернівецької області та їх роль у фінансуванні базових потреб її мешканців

Видатки бюджету громади Чернівецької області здійснюють важливу роль у фінансуванні базових потреб її мешканців. Деякі з основних видатків бюджету, які спрямовуються на задоволення базових потреб громадян, включають наступні:[18].

1. Освіта: Видатки на освіту є одним із основних напрямків фінансування. Це включає фінансування шкіл, дитячих садків, професійної освіти, підтримку вчителів, закупівлю навчального обладнання та матеріалів. Видатки на освіту сприяють забезпеченню якісної освіти для мешканців області [9].

2. Охорона здоров'я: Фінансування охорони здоров'я є ще одним числом аспектів бюджету. Це включає фінансування лікарень, поліклінік, медичних закладів, закупівлю медичного обладнання та ліків. Видатки на охорону здоров'я сприяють забезпеченню доступної та якісної медичної допомоги мешканцям області.

3. Соціальний захист: Бюджет громади також виділяє кошти на соціальний захист. Це можуть бути видатки на підтримку малозабезпечених громадян, надання допомоги по безробіттю, соціальні послуги особам похилого віку, переселенцям у зв'язку із подіями в Україні, інвалідам та іншим уразливим

категоріям населення. Видатки на соціальний захист сприяють покращенню життєвого рівня та соціальної підтримки громадян.

4. Житлово-комунальне господарство: Фінансування житлово-комунального господарства є аспектом бюджету. Це включає видатки на підтримку та розвиток комунальної інфраструктури, такої як водопостачання, водовідведення, опалення, вивезення міття та дорожнє будівництво. Видатки на житлово-комунальне господарство сприяють забезпеченню комфортних умов проживання для мешканців області [9].

Ці видатки спрямовані на забезпечення базових потреб мешканців Чернівецької області, та грають важливу роль у покращенні їхнього життя, розвитку та підтримці громадської інфраструктури та соціального захисту.

Структура видаткової частини зведеного бюджету Чернівецької області за 2020 рік представлена на рисунку 2.6.

Рис. 2.6. Структура видатків Зведеного бюджету Чернівецької області за 2020 рік [31]

Всього обсяг видатків за 2020 рік склав 9 377,9 млрд. грн

- З них найбільшу частину видатків на освіту 50% (середня освіта, школі та садочків)

- Загальнодержавні функції 16% (органи місцевої влади та самоврядування, фінансова та зовнішньополітична діяльність)
- Економічна діяльність 13% (включаючи витрати на транспорт, промисловість та будівництво, сільське господарство, лісове господарство)
- Охорона здоров'я 9% (лікарні та санаторно-курортні заклади, поліклініки і амбулаторії, швидка та невідкладна допомога)
- Духовний та фізичний розвиток 4%(культура та мистецтво, спорт)
- Соціальний захист та соціальне забезпечення 4% (соціальний захист пенсіонерів, сім'ї, дітей та молоді, ветеранів війни та інші)
- Житлово-комунальне господарство 3% (комунальне господарство)
- Громадський порядок, безпека та судова влада 1%
- Охорона навколишнього природного середовища 0,06%

Аналіз за 2020 рік, свідчить про те, що пріоритетом уряду є освіта, тому найбільша частина видатків, а саме 50% спрямоване на освіту свідчить про значну увагу та інвестиції, які місцеві влади приділяють освітній системі. Це може означати підвищений рівень фінансування шкіл, середньої освіти та дитячих садків, що спрямовано на покращення якості навчання та розвитку освітніх установ в області.

Загальнодержавні функції: 16% видатків, віднесених до загальнодержавних функцій, свідчать про фінансування органів місцевої влади, самоврядування, а також фінансової та зовнішньополітичної діяльності. Це може включати витрати на управління містом, взаємодію з іншими місцевими органами та реалізацію політик, які стосуються фінансів та зовнішніх зв'язків.

Економічна діяльність: 13% видатків, спрямованих на економічну діяльність, вказують на підтримку транспорту, промисловості, будівництва, сільського та лісового господарства в області. Це може свідчити про спрямованість уряду на збільшення економічного потенціалу та стимулювання розвитку цих галузей.

Соціальні потреби - видатки на охорону здоров'я 9% та соціальний захист 4% можуть бути обумовлені потребами населення. Здоров'я та соціальне

благополуччя громадян можуть бути пріоритетами уряду, тому виділено значну частину бюджету на ці сфери.

Далі розглянемо структуру видаткової частини Зведеного бюджету Чернівецької області за 2021 рік (рисунок 2.7.).

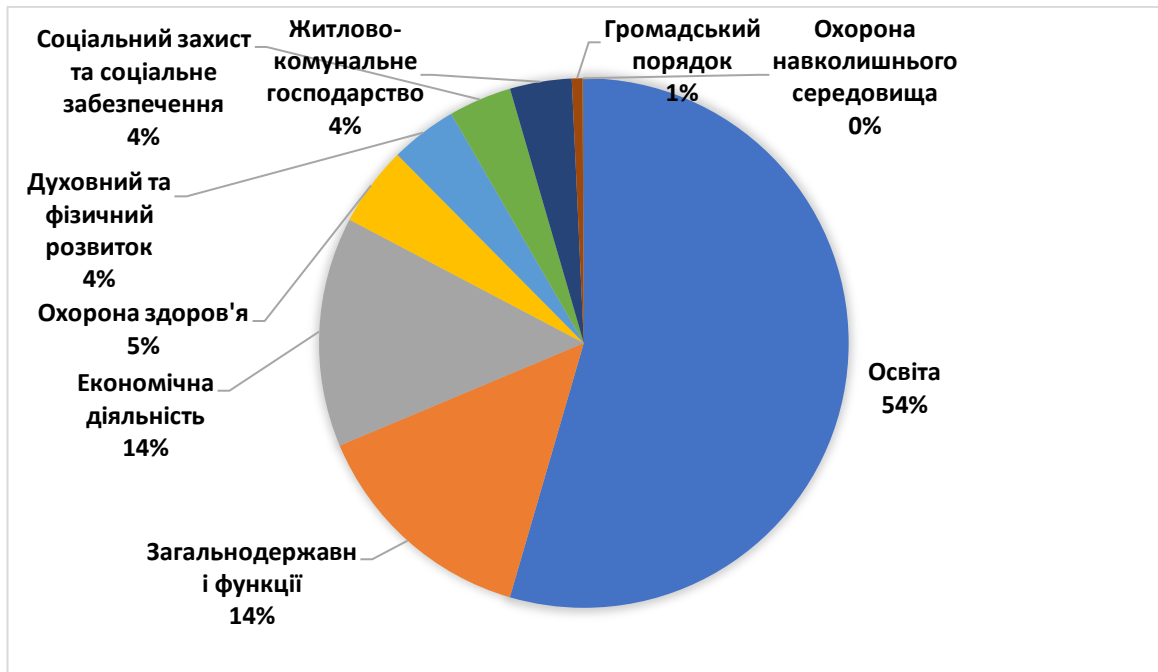

Рис. 2.7. Структура видатків Зведеного бюджету Чернівецької області за 2021 рік [31]

Всього видатків за 2021 рік склали 10637,9 млрд. грн.

- З них найбільшу частину видатків на освіту 54% (середня освіта, школи та садочки)
- Загальнодержавні функції 14% (органи місцевої влади та самоврядування, фінансова та зовнішньополітична діяльність)
- Економічна діяльність 14% (включаючи витрати на транспорт, промисловість та будівництво, сільське господарство, лісове господарство)
- Охорона здоров'я 5% (лікарні та санаторно-курортні заклади, поліклініки і амбулаторії, швидка та невідкладна допомога)
- Духовний та фізичний розвиток 4% (культура та мистецтво, спорт)
- Соціальний захист та соціальне забезпечення 4% (соціальний захист пенсіонерів, сім'ї, дітей та молоді, ветеранів війни та інші)
- Житлово-комунальне господарство 4% (комунальне господарство)

- Громадський порядок, безпека та судова влада 1%
- Охорона навколишнього природного середовища 0,08%

За 2021 рік, не відбулося суттєвих змін у видатках бюджетів Чернівецької області, всього 4% більше видатків в освіту порівняно із 2020 роком, загальнодержавних функцій на 2% менше, економічна діяльність більша на 1%, охорона здоров'я менше на 4%.

Перейдемо до 2022 року, як змінилась структура видатків зведеного бюджету Чернівецької області (рисунок 2.8.).

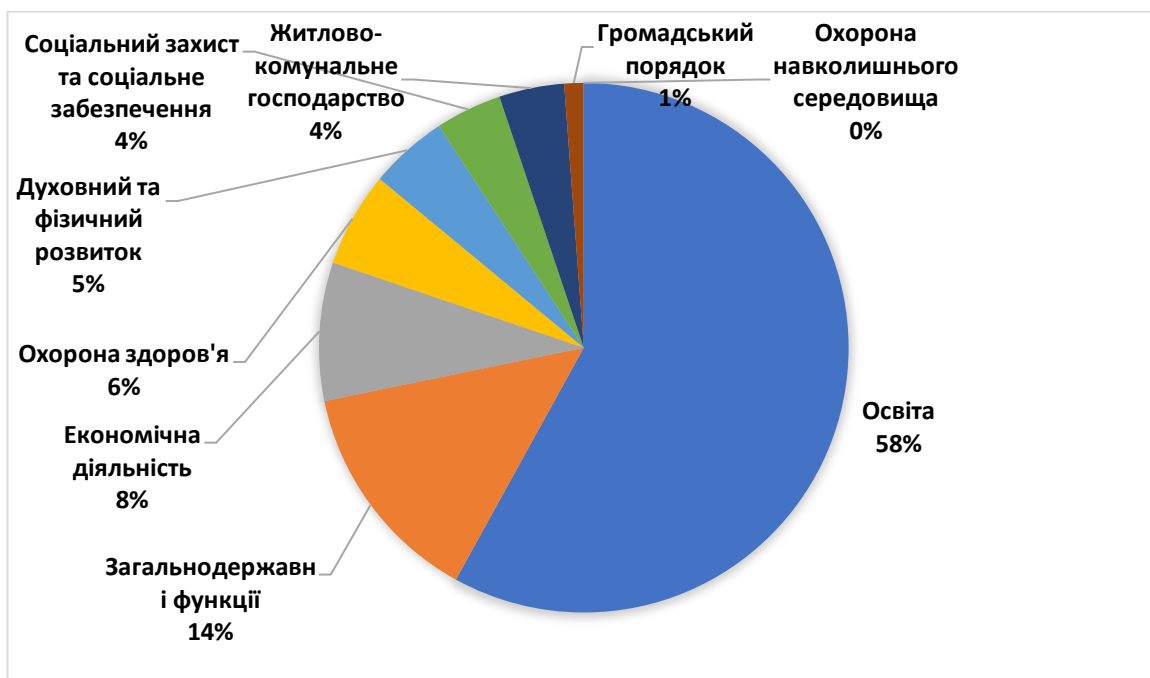

Рис. 2.8. Структура видатків Зведеного бюджету Чернівецької області за 2022 рік [31]

Всього видатків за 2022 рік скало 9978,9 млрд. грн

- З них найбільшу частину видатків на освіту 58% (середня освіта, шкіл та садочків)
- Загальнодержавні функції 14% (органи місцевої влади та самоврядування, фінансова та зовнішньополітична діяльність)
- Економічна діяльність 8% (включаючи витрати на транспорт, промисловість та будівництво, сільське господарство, лісове господарство)
- Охорона здоров'я 6% (лікарні та санаторно-курортні заклади, поліклініки і амбулаторії, швидка та невідкладна допомога)

- Духовний та фізичний розвиток 5%(культура та мистецтво, спорт)
- Соціальний захист та соціальне забезпечення 4% (соціальний захист пенсіонерів, сім'ї, дітей та молоді, ветеранів війни та інші)
- Житлово-комунальне господарство 4% (комунальне господарство)
- Громадський порядок, безпека та судова влада 1%
- Охорона навколишнього природного середовища 0,03%

Якщо порівнювати 2022 рік з 2020, то присутні невеликі зміни, щодо видатків на освіту збільшилося на 8%, загальнодержавні функції менше на 2%, можна припустити, що економічна діяльність зменшилась на 5%, щоб зберегти кошти або залучити їх до інших галузей, які потребують пріоритетного фінансування. Охорона здоров'я менше на 3%, решта видатків тримається на тому самому рівні з 2020 роком.

РОЗДІЛ 3

ЗНАЧЕННЯ БЮДЖЕТУ ТЕРИТОРІЇ ДЛЯ ЇЇ ПЕРСПЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ

3.1 Роль бюджету території для місцевої інвестиційної політики та розвитку малого бізнесу та туризму

У наші дні місцеві громади зіштовхуються з численними викликами та можливостями. Розвиток малого бізнесу та туризму залишаються більшими факторами економічного зростання та соціального розвитку регіону. У цьому контексті бюджет громади відіграє критичну роль у забезпеченні необхідної фінансової підтримки для інвестицій та розвитку цих секторів.

Місцева інвестиційна політика є інструментом для досягнення економічного зростання та розвитку. Вона спрямована на привертання та підтримку інвестиційних проектів у регіоні, зокрема у Чернівецькій області. Інвестиції стимулюють підприємництво, створюють нові робочі місця та підвищують рівень життя мешканців. Бюджет громади виступає фінансовим інструментом, який допоможе забезпечити необхідну підтримку для реалізації інвестиційних проектів.

Місцева інвестиційна політика - це стратегія та набір заходів, розроблених місцевими органами влади із залученням бюджетних коштів та підтримкою інвестицій у регіоні. Ця політика спрямована на створення сприятливих умов для привабливості місцевого бізнесу, залучення нових інвестиційних проектів, створення робочих місць та стимулювання економічного зростання [29].

Значення місцевої інвестиційної політики включає:[30].

- Економічний розвиток: сприяє створенню нових підприємств та розширенню існуючих, що призводить до зростання ВВП регіону та підвищення рівня зайнятості. Це сприяє збільшенню податкових надходжень, які можуть бути використані на соціальні та інфраструктурні проекти.
- Створення робочих місць: сприяє створенню нових робочих місць у регіоні. Це має важливе значення для зменшення безробіття та покращення

життєвого рівня мешканців. Розвиток малих підприємств та підтримка підприємницької діяльності стимулюють зайнятість та самозайнятість.

- Підтримка малого бізнесу: Місцева інвестиційна політика може передбачати програми та заходи підтримки малого бізнесу. Це може включати фінансову підтримку, консультації, навчання та доступ до ринків. Малий бізнес виступає як основа місцевої економіки, сприяючи розвитку та зміцненню господарського потенціалу регіону.

- Розвиток інфраструктури: спрямована на розвиток місцевої інфраструктури, включаючи транспортну, енергетичну, комунікаційну та соціальну інфраструктуру. Вдосконалення інфраструктури стимулює приплив інвестицій, покращує якість життя мешканців та забезпечує підтримку розвитку туризму [21].

- Підтримка туризму: Інвестиційна політика може спрямовувати ресурси на розвиток туристичної інфраструктури, просування місцевих туристичних атракцій та створення сприятливих умов для розвитку туристичного сектора. Це сприяє залученню туристів, збільшенню прибутку від туризму та сприяє створенню робочих місць у галузі послуг.

Загальновизнано, що місцева інвестиційна політика має велике значення для сталого розвитку регіону. Вона сприяє економічному зростанню, забезпечує створення робочих місць, підтримує розвиток малого бізнесу та підтримку туризму. Чернівецька область може використовувати ці інструменти, щоб залучити нові інвестиції та сприяти сталому розвитку регіону.

Розвиток малого бізнесу має велике значення для громади Чернівецької області. Малий бізнес є суттєвим джерелом економічного зростання, створення робочих місць та підвищення доходів мешканців. Він сприяє розвитку місцевої економіки, створює можливості для підприємницької діяльності та сприяє розвитку громади. Ось деякі аспекти розвитку малого бізнесу та його значення для громади Чернівецької області:[20].

1. Створення робочих місць: Малий бізнес є джерелом створення робочих місць у громаді. Підприємства малого бізнесу працюють на місцевому

рівні і надають роботу жителям громади. Це зниження безробіття та підвищення рівня зайнятості.

2. Розвиток інновацій: Часто виступає як центр інновацій та технологічного прогресу. Він здатен швидко адаптуватися до змін у ринкових умовах, сприяти впровадженню нових ідей та розвитку нових продуктів. Розвиток малого бізнесу в галузі технологій та інновацій може зміцнити конкурентоспроможність громади Чернівців та залучити додаткові інвестиції.

3. Збереження та підтримка місцевих традицій та культури: Сприяє збереженню та розвитку місцевих традицій, культурних цінностей. Наприклад, малі сімейні підприємства здатні виробляти та продавати традиційні ремісничі вироби, місцеві страви та інші товари, що сприяють збереженню та популяризації унікальної культури Чернівецької області.

4. Стимулювання економічного зростання: Є фактором економічного зростання громади. Він сприяє розширенню зростання місцевого ринку, збільшенню обсягів виробництва та послуг, обороту та прибутків. Це завдяки збільшенню податкових надходжень до бюджету громади та забезпечує фінансову стабільність.

5. Залучення інвестицій: Розвиток малого бізнесу в громаді Чернівців може бути стимульований за рахунок залучення інвестицій. Інвестори можуть побачити потенціал та перспективи малого бізнесу в регіонах та бути зацікавленими у співпраці з підприємцями. Це сприяє розвитку малого бізнесу та підтримці економічного зростання.

6. Створення позитивного побутового середовища: є складовою частиною громадського життя та сприяє створенню позитивного побутового середовища. Він розширює вибір споживачів, створює можливості для соціальної взаємодії та співпраці між бізнесом та споживачами, а також сприяє розвитку місцевої громадської ініціативи та самоврядування.

Роль бюджету громади у розвитку туризму Чернівецької області є важливим.

Чернівецька область має значний потенціал для розвитку туризму завдяки своїй багаточаровій культурній спадщині, архітектурним перлинам та гостинній атмосфері. Наведу приклад, що показує роль бюджету громади у розвитку туризму Чернівецької області:

1. Інфраструктура та забезпечення комфортного перебування туристів: Бюджет громади може виділяти витрати на покращення туристичної інфраструктури, такої як дороги, тротуари, освіту, сміттєві баки, оздоблення міського середовища та інше. Це також створює комфортні умови для туристів і покращує загальний вигляд міста.

2. Розвиток туристичних маршрутів та послуг: Бюджет громади може фінансувати розробку туристичних маршрутів, створення інформаційних табличок та схем, розміщення додаткових знаків для орієнтації туристів. Крім того, ці кошти можуть бути використані для підтримки та навчання місцевих туристичних підприємств, таких як готелі, ресторани, екскурсійні служби, для покращення якості та розширення спектру послуг [21].

3. Збереження та реставрація культурних пам'яток: Багато туристів відвідують Чернівці, щоб побачити їх унікальну архітектуру та культурні пам'ятки, такі як Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, Палац культури "Руська брама", Садиба Олександра Гаврилюка та багато інших. Бюджет громади може виділити витрати на збереження, реставрацію та цих культурних скарбів, що забезпечує їх доступність та привабливість для туристів.

4. Розвиток туристичних заходів та фестивалів: Бюджет громади може фінансувати проведення туристичних заходів, фестивалів та культурних подій, спрямованих на залучення туристів. Це можуть бути фестивалі мистецтва, музичні вистави, тематичні екскурсії, гастрономічні фестивалі та інші заходи, які привертають увагу туристів та стимулюють їх відвідування [8].

Усі ці заходи, профінансовані за рахунок бюджету громади, сприяють покращенню інфраструктури, розширенню туристичної пропозиції та залученню більшої кількості туристів до Чернівецької області. Це створює позитивний

економічний вплив, збільшує доходи місцевих підприємств та сприяє загальному розвитку громади.

Включення громадськості та громадська участь є основними аспектами розвитку місцевої інвестиційної політики та розвитку малого бізнесу та туризму в Чернівецькій області. Залучення громадськості до прийняття рішень та планування має на меті забезпечення широкого представництва громадських інтересів та забезпечення участі громадян у процесах, що стосуються їхнього місцевого середовища та економіки.

Механізми, які сприяють включенню громадськості та громадської участі [4].

- Публічні консультації: Проведення публічних консультацій є механізмом залучення громадськості до процесу прийняття рішень. Це можуть бути зустрічі, публічні слухання, форуми, опитування громадян тощо. Під час цих консультацій громадяни мають можливість висловити свої погляди, пропозиції та стурбованості щодо розвитку малого бізнесу, туризму та інших аспектів місцевої інвестиційної політики.

- Формування громадських комітетів: Створення громадських комітетів або працює ще одним механізмом включення громадськості. Ці комітети можуть бути складеними з представниками громадськості, підприємців, туристичних операторів та інших зацікавлених сторінок. Вони можуть брати участь у прийнятті рішень, давати рекомендації, сприяти взаємодії між громадськістю та органами влади [19].

- Партнерство з громадськими організаціями: Співпраця з громадськими організаціями є важливою складовою громадської участі. Ці організації можуть мати великий досвід та експертизу у сфері місцевого розвитку, туризму та підприємництва. Партнерство з ними дозволяє об'єднувати зусилля, обмінюватися ідеями та розробляти спільні проекти для покращення місцевої інвестиційної політики та розвитку малого бізнесу та туризму [3].

- Відкритість і доступ до інформації: Важливим аспектом громадської участі є забезпечення відкритості та доступу до інформації. Бюджет громади,

плани розвитку, рішення та інші важливі документи повинні бути доступні громадськості. Це додатково створює прозорість та довіру, а також дає можливість громадськості бути добре освіченою і включеною у прийняття рішень.

Використання цих механізмів громадської участі допоможе забезпечити різносторонність поглядів, врахувати інтереси громадськості та підвищити якість прийнятих рішень у сфері місцевої інвестиційної політики, розвитку малого бізнесу та туризму в Чернівецькій області. Це сприяє підвищенню ефективності та успішності реалізації проектів, створенню сприятливих умов для підприємництва та залученню більшої кількості туристів до міста.

Хоча бюджет громади має великий потенціал для сприяння місцевій інвестиційній політиці та розвитку малого бізнесу та туризму в Чернівецькій області, є певні виклики та перешкоди, які можуть ускладнити ефективне використання цих коштів. Приклад [1].

1. Обмежені фінансові ресурси: Бюджет громади може бути обмеженим, особливо у випадку недостатньої податкової бази або низького рівня доходів громадськості. Обмежені фінансові ресурси можуть обмежити можливості для фінансування ініціатив, спрямованих на розвиток малого бізнесу та туризму. Можливо остаточно планувати та шукати альтернативні джерела фінансування, такі як партнерства з приватним сектором або залучення зовнішніх інвестицій.

2. Недостатня експертиза та ресурси: Управління бюджетом громади може потребувати високого рівня експертизи та кваліфікованих кадрів. Недостатня експертиза та ресурси можуть створити перешкоду для ефективного використання бюджету та реалізації проектів. Необхідно забезпечити належне навчання та підтримку спеціалістів, а також залучати зовнішніх консультантів та експертів для підвищення ефективності управління бюджетом.

3. Бюрократичні процеси та непрозорість: Бюрократичні процеси та недостатня прозорість можуть ускладнити прийняття рішень та реалізацію проектів. Перевищення бюрократичних процедур та недостатня доступність інформації можуть забезпечити виконання проектів та породжувати корупційні

практики. Важливо забезпечити прозорість та відкритість у процесах прийняття рішень, спростити адміністративні процедури та забезпечити доступність інформації для громадськості [6].

4. Недостатня координація та співпраця: Недостатня координація між державними відділами та органами влади може стати перешкодою для ефективного використання бюджету. Можливо забезпечити ефективну комунікацію та співпрацю між різними структурами, такими як муніципальна рада, виконавчий орган міського голови, фінансовий відділ тощо. Координація та співпраця дозволить уникнути дублювання робіт, покращити планування та розподіл коштів.

5. Зміни у політичному та економічному середовищі: Політичні та економічні зміни можуть мати вплив на ефективне використання бюджету громади. Нестабільність у політичному середовищі, економічна криза або зміни у фінансових умовах можуть змінити переваги та можливості для фінансування проектів. У таких випадках важливо здійснювати гнучке управління бюджетом та швидко реагувати на зміни в умовах.

Однак, не дивлячись на ці виклики, рішенням цих проблем та перешкод можна досягти більш ефективного використання бюджету громади Чернівецької області. Це вимагатиме спільних зусиль органів влади, громадськості та підприємницького сектору для створення сприятливого середовища для розвитку та ефективного використання ресурсів громадського бюджету.

Висновком є :

1. Бюджет громади є потужним інструментом для сприяння економічного розвитку регіону. Його ефективне використання може забезпечити фінансування проектів із залученням інвестицій, підтримку малого бізнесу та розвиток туризму.

2. Місцева інвестиційна політика відіграє важливу роль у створенні сприятливих умов для привабливості інвесторів. Це включає в себе створення інвестиційного клімату, підтримку підприємництва, розвиток інфраструктури та інші заходи, спрямовані на стимулювання економічного зростання.

3. Розвиток малого бізнесу має велике значення для громади. Малий бізнес створює робочі місця, сприяє розвитку місцевої економіки, підтримує підприємницький дух та забезпечує соціальну стабільність. Бюджет громади може підтримувати малі підприємства шляхом надання фінансової підтримки, розробки програм підтримки та навчання.

4. Туризм є важливою галуззю для розвитку Чернівецької області. Бюджет громади може використовуватися для розвитку туристичної інфраструктури, просування міста як туристичного напрямку, організації культурних та спортивних заходів, що привертають увагу туристів та сприяють економічному зростанню.

5. Громадська участь та включення громадськості є найважливішими аспектами управління бюджетом громади. Залучення громадськості до прийняття рішень та планування витрат забезпечує більшу прозорість, демократичність та ефективність. Створення механізмів для громадської участі, таких як публічні консультації, робочі групи та партнерства, підвищення покращення управління бюджетом та задоволення потреб громади.

Отже, висновки підкреслюють важливість ефективного використання бюджету громади Чернівецької області для розвитку місцевої інвестиційної політики, підтримки малого бізнесу та розвитку туризму. Необхідна координація, співпраця, громадська участь та розумне управління, щоб забезпечити стале економічне зростання та підвищення якості життя громади.

3.2 Проблеми та перспективи використання бюджетних коштів для соціально-економічного розвитку території.

Які бувають проблеми використання бюджетних коштів для соціально-економічного розвитку громади [18].

1. Корупція та зловживання: Однією з основних проблем є корупція та недобросовісне використання бюджетних коштів. Це може призвести до

недостатнього фінансування соціальних та економічних проектів, які необхідні для розвитку громади.

2. Неефективне управління: Погане управління коштами може призвести до недостатнього контролю над їх використанням. Як результат, цільові групи можуть не отримати достатнього фінансування, а проекти можуть бути невдало реалізовані.

3. Відсутність стратегічного планування: Бюджетні витрати повинні бути витрачені відповідно до стратегічних цілей розвитку громади. Якщо відсутнє або недостатнє стратегічне планування, можуть виникати проблеми з ефективним використанням цих коштів.

4. Відсутність участі громадськості: Недостатня участь громадськості у прийнятих рішеннях про використання бюджетних коштів може призвести до врахування потреб та пріоритетів громади. Це може призвести до несприятливих результатів та невпевненості громади у виконанні соціально-економічних проектів.

Перспективи:

1. Забезпечення соціальних послуг: Витрати з бюджету можуть бути використані для покращення доступу до освіти, охорони здоров'я, житла та інших соціальних послуг. Це сприятиме поліпшенню якості житла громадськості та загального рівня життя [25].

2. Розвиток інфраструктури: використання бюджетних коштів для будівництва та покращення інфраструктури (дороги, комунікації, водопостачання, енергетика тощо) може стимулювати економічний розвиток громади, привертати інвестиції та покращувати якість життя мешканців.

3. Підтримка підприємництва: Бюджетні витрати можуть бути спрямовані на створення сприятливого бізнес-середовища, надання фінансової та консультативної підтримки місцевим підприємствам та підприємцям. Це допоможе стимулювати економічний розвиток, підвищення зайнятості та доходів населення [19].

4. Розвиток освіти та культури: Бюджетні кошти можуть бути спрямовані на покращення освітньої та культурної сфери, включаючи будівництво та ремонт шкіл, бібліотек, музеїв, організацію культурних заходів та інше. Це сприятиме розвитку людського капіталу та підвищенню рівня освіченості громади.

5. Стійкість та екологічний розвиток: Можливі витрати з бюджету включають використання для підтримки проектів, спрямованих на збереження природних ресурсів, впровадження енергоефективних технологій, розвитку відновлюваної енергетики та інших екологічно орієнтованих ініціатив. Це сприятиме сталому розвитку та збереженню навколишнього середовища.

Важливо підкреслити, що ефективний використання бюджетних коштів для соціально-економічного розвитку громади потребує належного управління, прозорості, відповідальності та залучення громадськості. Ось деякі дії, які можуть сприяти успішному використанню бюджетних коштів:

1. Створення ефективної системи контролю: Важливо розробити та впровадити механізми контролю за використанням бюджетних коштів. Це включає аудит, моніторинг та оцінку результатів проектів. Прозорість у витратах коштів та публічна доступність фінансової звітності допомагають уникнути корупції та зловживань.

2. Залучення громадськості: Важливо залучати громадськість у процесі планування та прийняття рішень щодо використання бюджетних коштів. Це може бути здійснено через публічні консультації, громадські обговорення та участь громадських організацій у процесі прийняття рішень.

3. Стратегічне планування: Розробка довгострокових стратегій розвитку громади допоможе краще спрямувати бюджетні витрати. Стратегічне планування дозволяє розмістити альтернативи, розробити конкретні цілі та завантажити ресурси для їх досягнення.

4. Розумне фінансування: Важливо розподіляти бюджетні витрати відповідно до пріоритетів та потреб громади. Ефективне управління фінансами забезпечує раціональний розподіл ресурсів, забезпечення фінансової стабільності та здійснення оцінки зворотного зв'язку ефективності щодо витрат. Оцінка

результатів та впливу проектів на взаємодію з найбільш успішними ініціативами та коригувати напрямки витрат на майбутнє.

5. Партнерство з приватним сектором та міжнародними організаціями: Співпраця з приватним сектором та міжнародними організаціями може забезпечити додаткові ресурси та експертизу для соціально-економічного розвитку громади. Це може включати публічно-приватні партнерства, грантову підтримку та інші форми співробітництва.

6. Професійний розвиток та навчання: Забезпечення належного рівня знань і навичок у працівників, які займаються фінансовим управлінням та проектами, є результатом успішного використання бюджетних коштів. Інвестиції у професійний розвиток та навчання можуть підвищити ефективність управління та виконання соціально-економічних проектів.

7. Загалом, використання бюджетних коштів для соціально-економічного розвитку громади має великий потенціал, але потребує відповідного управління, прозорості, участі громадськості та стратегічного планування. При правильному підході це може сприяти покращенню життя громади та створенню стійкого економічного середовища.

ВИСНОВКИ

Дослідження ролі бюджету в економічному та соціальному розвитку території Чернівецької області підтверджує важливість ефективного функціонування бюджетної системи для забезпечення базових потреб її мешканців. Бюджет громади Чернівецької області змінює вирішальну роль у фінансуванні основних сфер, таких як освіта, охорона здоров'я, соціальний захист та житлово-комунальне господарство.

Видатки бюджету спрямовані на забезпечення доступу до якісної освіти, забезпечення якісної медичної допомоги, соціального захисту та покращення житлових умов мешканців області. Ці видатки забезпечують покращення життя громадян, підвищення рівня освіти, забезпечення медичної безпеки та зменшення соціальної нерівності.

Бюджет Чернівецької області сприяє стимулюванню економічного розвитку. Інвестиції в розвиток інфраструктури, підтримка малого та середнього бізнесу, створення нових робочих місць – це лише деякі засоби, які бюджет може використати для стимулювання економічного зростання та залучення інвестицій до регіону.

Після аналізу досліджень та доступних джерел можна зробити кілька висновків та аргументів, що підтверджують роль бюджету у розвитку даної території.

1. Фінансування інфраструктури: Бюджет Чернівецької області змінює ключову роль у фінансуванні будівництва та підтримки необхідної інфраструктури, такої як дороги, школи, лікарні, комунальні служби. Це покращенню якості життя мешканців та створенню сприятливих умов для бізнесу та інвестицій.

2. Розвиток галузей економіки: Бюджетні витрати спрямовуються на розвиток різних галузей економіки Чернівецької області, що сприяє зростанню виробництва, залученню інвестицій та створенню робочих місць. Це включає

підтримку сільського господарства, промисловості, туризму та інших секторів, що сприяють економічному зростанню регіону.

3. Соціальне забезпечення: Бюджетні асигнування також використовують для забезпечення соціальних потреб мешканців Чернівецької області. Це включає фінансування освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, культури та спорту. Забезпечення доступу до якісних освітніх та медичних послуг, соціальних послуг та підтримки культурного розвитку має велике значення для підвищення якості життя громади.

4. Інвестиційна привабливість: Ефективне використання бюджетних ресурсів та стабільний фінансовий стан Чернівецької області може позитивно вплинути на її інвестиційну привабливість. Інвестори шукають стабільності та гарантії від державної фінансової підтримки проектів. Доступні та ефективні розподілені бюджетні витрати можуть стати додатковим стимулом для залучення інвестицій та розвитку бізнесу.

5. Регіональний розвиток: Бюджетна політика спрямована на забезпечення рівномірного розвитку території Чернівецької області. Це означає здійснення інвестицій у менш розвинених районах, створення робочих місць та забезпечення доступу до основних послуг для всіх мешканців, незалежно від місця їх проживання.

6. Фінансова стабільність: Ефективне управління бюджетом Чернівецької області, відповідна фінансова політика та дотримання фінансової дисципліни сприяють забезпеченню фінансової стабільності регіону. Це створює сприятливі умови для розвитку бізнесу, залучення кредитних ресурсів та інвестиційного потенціалу.

7. Участь громадськості: Ефективне управління бюджетом забезпечує участь громадськості у прийнятті рішень та контролю за витратами. Прозорість, відкритість та залучення громадськості до процесу планування та моніторингу бюджетних програм сприяють більшій ефективності використання коштів та задоволенню потреб громади.

8. Залучення зовнішніх ресурсів: Бюджет може служити механізмом для залучення зовнішніх ресурсів, таких як державні субвенції, міжнародні фонди або партнерські проекти. Це дозволить збільшити обсяги фінансування та розширити можливості для реалізації розвиткових програм та проектів у Чернівецькій області.

9. Забезпечення стабільності соціального середовища: Бюджетна політика може впливати на забезпечення стабільності соціального середовища, зокрема шляхом забезпечення фінансування соціальних програм, підтримки малозахисених верств населення, здійснення соціальних заходів та ініціатив.

10. Розвиток людського капіталу: Бюджетні витрати можуть бути спрямовані на розвиток людського капіталу через фінансування освітніх програм, стипендій, навчання та підвищення кваліфікації працівників. Це допоможе підготувати висококваліфіковану робочу силу, що забезпечує конкурентоспроможність регіону та залучення інвестицій.

Отже, бюджет має велике значення в економічному та соціальному розвитку Чернівецької області. Ефективне управління бюджетними ресурсами, їх раціональне розподіл та залучення зовнішніх ресурсів сприяють створенню сприятливих умов для економічного зростання, підвищення якості життя мешканців, розвитку інфраструктури, соціального забезпечення та зміцнення соціального середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кондратюк, І. Чорний - Бюджетний менеджмент у місцевих органах влади: теорія і практика *Економіка і суспільство*. № 2/2016. с. 89
2. Бураковський, О. Старків - Фінансове забезпечення соціально-економічного розвитку території: теорія і практика. *Вісник Маріупольського державного університету* 2019 №4 с. 131-132
3. М. Кондратюк, О. Гончарук - Бюджетний процес в Україні: теорія та практика *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № с. 333-338
4. І. Максименко, О. Лучанінов *Економіка та фінанси місцевих бюджетів Світ фінансів*. – 2007. – Вип. 1 с. 34-36
5. В. Корольов, Н. Дмитрієва Роль бюджету в регіональному розвитку: теорія і практика *Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України*. № 2. 2020. с. 66-68, с. 89-95
6. Ю.А. Джерелій, О. Кириченко - Фінансовий менеджмент на місцевому рівні: сучасні тенденції та інструменти Навчальний посібник 2017 с. 48-57
7. М. Мельничук, С. Горобець - Бюджетна політика та економічний розвиток регіону *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2014. № 10 с. 98-106
8. В. Кравченко, Г. Михальченко - Фінансові аспекти регіонального розвитку. Центр учбової літератури, 2010. с. 27
9. О. Ільченко, С. Білоусова - Управління бюджетними ресурсами в місцевих органах влади. *Економічна думка*, 2013. с. 98-100
10. В. Боднаренко, В. Шевчук - Бюджетний процес та планування в умовах децентралізації *Дебет-кредит*. 7.12.2022. с. 34
33. О. Козякін, Г. Бойко - *Економіка регіонів: проблеми та перспективи*. навч. посіб. Київ. НІОС, 2000. с. 145-148

11. О. Семенюк, Л. Головка - Фінансові ресурси регіонального розвитку. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2019. № 5. с. 79
12. О. Колот, В. Колот - Управління економічним розвитком регіону: теорія, методологія, практика розвитку 2012 с. 221-230, с. 245-251
13. Звіти та дослідження Чернівецького регіонального управління Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ukrstat.gov.ua
14. Документи та звіти місцевих підприємств та організацій, що використовуються економічною та соціальною діяльністю в області, а саме Державна аудиторська служба в Чернівецькій області, також ДПС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cv.tax.gov.ua/>
15. Звіти та публікації Чернівецької обласної ради та місцевих органів влади. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://city.cv.ua/>
16. Джон В. Мілліган - Публічні фінанси і бюджетування: практичний підхід» ЕКОНОМІЧНИЙ ВІСНИК НТУУ «КП», 2020 с. 90-94
17. О. М. Єгоров, М. І. Меркулов - Бюджетна політика в Україні: теорія та практика» Київ 2017 с. 102
18. В. І. Сошинський, Ю. В. Мільковський - Фінансова система України: підручник *Економічний вісник університету. Переяслав Хмельницький / державний університет імені Григорія Сковороди*. 2017. № 32/1с. 122-126
19. О. В. Вербицький, О. І. Пономаренко - Фінанси місцевого самоврядування: теорія та практика збірник матеріалів XII всеукраїнської науковопрактичної конференції 2018 рік с.65-72
20. Л. С. Огаркова, В. В. Мельник - Публічні фінанси: підручник» міністерство освіти і науки України Поліський національний університет 3 листопада 2022 року с. 35
21. І. В. Макаренко - Стратегічне планування в публічному секторі «Видавництво «Центр учбової літератури» – 2016 с. 99-104
22. О. Ю. Розумна, М. І. Меркулов. - Бюджетний кодекс України с. 36-46

23. О. В. Заблоцька, І. М. Богдан - Фінансовий менеджмент в публічному секторі: теорія та практика Видавничий дім «Гельветика» 2021 с. 145
24. О. Кірсанов - Бюджетна система України: теорія та практика. Навчальний посібник 2012 с. 23-47
25. Є. Гуцало, Ю. Гуцало - Публічні фінанси: теорія і практика 2019 с. 58-63
26. Ю. Ф. Полюхович - Бюджетна політика України посібник 2021 № 3 с. 43-53
27. О. Дроздова - Економіка та фінанси місцевого самоврядування Навчально-методичний посібник 2002 с. 89-96
28. О. Онопченко - Розвиток регіональної економіки: теорія і практика підручник 2020 с. 139-147
29. Н. Гриценко, В. Павленко - Місцеве самоврядування та публічні фінанси видавництво 2009 с. 78-85
30. Державний веб-портал бюджету для громадян. [Електронний ресурс]. Open budget. URL: <https://openbudget.gov.ua/>